

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 99. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr06val-shoot-idm139779801507088.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Pronominer

Tiltale, kasus, numerus

De tre tilsyneladende adskilte emner frembyder et lille antal delvis sammenfaldende eksempler. Hvor kokkepigen taler til nattergalen II 20, rettes *De* > *Du* **B2**, muligvis ægte og ihvertfald optaget af H. Topsøe-Jensen i Nordlundes udgave 1973; kavalernerne siger selvfølgelig *De*; hvor gærdestavene taler til hørren II 209, rettes *I* > *Du* (kun **C**). III 125 har *Du* > *De* **D**, men inkonsekvent.

100

Kasus i tiltale varierer usystematisk: I 64 *Din/Din lille Stakkel* > *Din/Du* **D**, IV 55 *Du Qvæg > dit* **C** (= **O**), unægtelig den mest stilrette form foran skældsordet »kvaj«; men IV 27 *Din > Du ugudelige Dreng* (**O** > **A**). Korrekthed opnås II 35 *klogere end hende (> hun) er deringen i Verden*, II 81 *Trold-Gubben ... ham (> han) der boer*, IV 208 *de, som > dem, som* (objekt), mere diskutabelt IV 1538; se MD II 243.

Hvor det I 155 hedder: *en Sabel, der var besat med Guldpenge, og den kunde han især bruge, er rettelsen den > dem* ikke så interessant som **m**'s *de*, der har et ligeledes aldrig trykt sidestykke II 205 (*de m > dem maatte han levere af*; den falske nominativ er nu forældet eller dialektal ifl. **DO** III 53161. Endvidere findes rettelser ad sensum, men egentlig modsat rettede, til supplerings af AJ 230: I 170 *Skib ... det sejlede > de [ombordværende] sejlede*; V 54 *deres > dets om borgerfolket*, V 136 *deres* **O** > *dens* **A** om ungdommen.

Den gamle (bl.a. »etiske«) dativ behandles AJ 220f, som viser, hvordan den i dansk fraseologi bortfalder eller ændres til præpositioner. Som eksempel gives I 19311 *Johannes nikkede ham sit Levvel > I 699 nikkede Farvel til ham*. IV 32 indføres *hvad feiler Dig dog* for den 20 år ældre originals *du*.

Enkelte pronominer, alfabetisk

alt indføres tydeliggørende for *dem* **Alle** IV 43; og III 50 og 115 indsættes *de* mellem *alle* og substantiv, fordi en relativsætning følger efter; det forekommer ikke nødvendigt. II 321 moderniseres *det AltA > det HeleO*.

den/det > denne/dette I 181 (**O** > **A**), III 39, 48, 95, IV 55, snart med pedantisk, snart med tydeliggørende virkning, da det nu engang ikke er gængs at skrive *dén/dét* for at understrege det påpegende. Modsat rettes til *den/det* II 229 (for fejl at regne), II 237 (se app.) og III 152 (**A** > **O** med smag af dækningsform).

den/det/dem/der er i en række tilfælde udskiftelige, se fx I 28 (*der er det > det er der*), I 168, II 16, 60, 136, 208, 277, III 36, 133, 15545.46, 197, IV 37, 134, 137, 149, 155, V 37 og *de/der* V 166. Ændringerne indtræffer så let for sætteren, at de knap er værd at tage grundigt fat på. AJ 196ff behandler det ubestemte *der*, som bliver hyppigere i nyere sprog; Bille & Bøgh forærer ham et godt materiale ved ikke mindre end 64 gange at indskyde [*der*] i brevudgaven - og de var dog Andersens ganske vist yngre samtidige.

hinanden > hverandre rettes ofte i **D**, således I 49, 65, 82, 128, II 50, 98, 114; V 161 indføres *hverandre* allerede i O. Aage Hansen formoder i 101 anledning af II 114, at rettelsen er foretaget af »grammatikstærke korrektører« (MD II 246) og har givetvis ret heri, thi *hinanden* om to og *hverandre* »i Almindelighed« om flere (som MO forbeholdent siger) blev jo skoleregulering, og den stærkt ujske digter har næppe haft det nu nærmest jyske *hverandre* til nogen høj notering. Se DO VII 141.

hver rettes på to måder. I substantivisk brug indføres *enhver*, gerne med **E**: II 26, 286, III 26, 123, 124, 128, IV 87. MO1 har en lang definition, der bliver længere i MO2, men begge angiver, at *hver* ofte bruges for *enhver*, især conjunctive (hvad der DO IV 430 kaldes inddelende betydning). MD II 360 betegner *hver* som især attributivt og appositionelt, *enhver* som især substantivisk; i varianterne forekommer *enhver* stedvis stift, stedvis moderniserende, men aldrig helt »påkrævet« efter vor usus. - Et stadig labilt punkt er *hvert*, der indføres for *hver* efter neutrumsordene *Blade, Togene, Børnene* (IV 57, V 74, 134). MO2: »Man skriver rigtigt: »Brødene koste hvert en Mark.« MD II 379: neutrum »slet ikke gængs« i selvstændig eller appositionel

brug. - Hertil III 44 *Hver som > Hvem som* og det snurrige V 148 [de] *øvede sig i hver at spytte sig selv paa Ryggen* **O** > ... *hver i ...*, hvor ordet i begge stillinger må kaldes overflødig.

ingen > intet efter skriftsprogets almindelige regler: II 190 *ingen Bud > intet Bud*, III 55, IV 16.

nogle: Aage Hansen (der efter egen oplysning ikke bruger denne form i sine senere skrifter) bemærker MD II 145 jf. 425, at »forsåvidt den bruges« er flertal især = adskillige, et ikke større antal. II 36 *nogen saa smukke*, III 117 *om jeg havde Nogen* skulle herefter ikke have haft det pedantiske *-le* i **D**. Ændringer i forbindelse med *ingen* og *nogle* ses II 28511, 28518 for variationens skyld samt II 314.

selv kan placeres forskelligt og i visse stillinger veksle med *selve*. Det sidste ses III 165 *selv > selve*, begge forhold IV 56 *selv i (i selv* **OO2** , *i selve* **C**) *de Onde er der en Deel af Gud*; begge steder er *selv* den bedre form. II 305 *men jeg er fremmed selv her i Staden > selv fremmed* eliminerer en dobbelttydighed. II 48 og 211 er *selv* bortfaldet ved uheld eller for at svække en emfase.

sig/sin og deres forhold til personalpronominerne er et yndet emne for sprogrigtighedsdrøftelser; og behandlinger som AJ 224-27 eller Aage Hansen: Vort vanskelige sprog 21965 111-15 viser klart, at tvivlstilfælde forekommer også indenfor de snævrere satte normer. I 72 *de satte dem > sig*, I 169 *Allesammen snakke de om dem selv > sig* **D** (glemt i app.) synes ligetil, men I 169 har dog i sammenhængen yderligere to urettede *dem*! **D** har endvidere det regelrette, men måske ikke stærkt nødvendige II 96 *Himlen med alle sine Stjerner vare[!] over dem > dens* og I 145 med *ham* som subjekt: *for Allah, sin Gud > hans*, der næppe kan forsvares, så lidt som II 320 *paa hans Leie* **A** > *paa sit Leie* **O**, hvor *han* 102 ikke er subjekt. I 101 *til de saae Skyerne seile nede under sig > dem* skulle ikke være nogen forbedring, da *sig* korrekt går på *de*, men dilemmaet ligger klarere i dagen, hvis man konstruerer sætningen »til de lod tjenerne feje under sig«. AJ 228 påpeger en lignende variant i SS 2, nemlig I 134 *godvillig lod hun Qvinderne iføre hende (> sig) de kongelige Klæder, flette Perler i hendes (> sit) Haar*, og det urettede sted III 37 *da kom gamle Minder og hang [!] sine Gardiner op*. Jf. II 321 *hans ... hans > hans ... dennes*, der helt forebygger misforståelse på et sted hvor *sig* ikke kan komme på tale. En beslægtet udvej fandt en bidragyder til Det danske Bogmarked 1973:47 s. 1750, netop mens disse sider konciperedes: »I Folkebladet beskyldte forfatterinden W.M., forfatteren O.H. for i hans bog *Oluf* at have plagieret hendes bog *Vikingen*.« (Citatet redigeret).

sig/sin/sit bortfalder I 74 *lagde sig lige ned paa (sine) Knæ* (»begravelse«? skriftsprogstendens?) og erstattes med *den/det* IV 146 og I 19322/I 6926 (AJ 229).

Diverse tilfældige steder med varianter i brug af pronominer kan anføres: I 178 *han* **O** > *den* **A** om en alf, II 55, 174, 318, 326 (*han/den* om pengegrisen), III 99 (*men det er ikke det* **O** > *derfor* **A**), 124, 132, IV 123, 208 - det sidste sted er det folkelige *nok en een*, der selvsagt ikke nyder fremme i **D** (DO XIV 1319).

Gentagende pronomen

I relativsætninger uden *som* og *der* kan disse ord indskydes i et formentlig vellejret skriftsprogs interesse: II 246, III 141, 144, 158. Den decideret talesproglige type afgentagende pronomen *Blomsterne de voxer* belægges AJ 31 og 233 og Rubow 206 og ses elimineret I 157, III 119, 149. IV 85 har den noget pedantisk nydt fremme som ekko af titlen *Hvad Fatter gjør, det ...*, overraskende er derimod V 72 *Dryaden inde i det var jo Barn endnu > hun var ...* En tydelig forringelse af anden type (særsætning > bisætning) ses IV 2039. Et overflødig *det* bortfalder **O** > **A** I 180 *holde (det) ud at see al den Sorg*.

Pronominernes varianter er for få til at vise almene tendenser. Hver gruppe er lille og til tider med modstridende eksempler. Materialet under eet giver dog sit bidrag til tekstens modernisering og åbner øjnene for konstruktioner med en dengang og delvis endnu labil sprogbrug.